

ALENKA GERLOVIČ – intervju 1

1.

A.G.: Dolga leta sem tudi poučevala risanje v različnih šolah in zdaj na stara leta pa se popolnoma posvečam svojemu osnovnemu poklicu, slikarstvu. Stara sem 87 let, to se pravi tista generacija, ki je doživela drugo svetovno vojno in ki je doživela velike spremembe med vojno in tudi še potem po vojni. Moram reči, da smo si svet predstavljali drugačen, po drugi svetovni vojni, da bo nastal drugačen svet, kot je ta, v katerem živimo danes, ampak človek se pač mora znajti v življenju in prilagoditi svoja pričakovanja temu, kar se dogaja v družbi. Težko je reči, da sem jaz takrat, ko sem bila zelo aktivna v Ljubljani in ko se je v Ljubljani ogromno dogajalo, ko so bile stene polepljene s spiski talcev in ko si vsak dan pravzaprav nekaj strašnega izvedel, da je bil človek razpoložen, da bi zdaj ustvaril kakšno veliko umetnost. Jaz sem kljub temu, če sem imela kaj prostega časa, zato da obstanem kot slikarka, nekaj delala doma, v glavnem predvsem take iz programa zagrebške akademije, toliko, da sem obdržala neko kondicijo. Ampak svoje slikarsko znanje pa sem lahko uporabila šele potem, ko sem prišla v partizane.

2.

A.G.: Takrat sem bila strašno prizadeta in mislim, da večina Ljubljančanov, da smo prišli pod okupacijo. Ljubljana je bila na meji okupacijske cone. En del, to se pravi severni del in severno od Ljubljane, so Slovenijo zasedli Nemci, od severnega roba mesta in proti jugu pa Italijani, da ne govorim potem na robu sedanje Madžarske, so Prekmurje zasedli Madžari, ki so bili takrat sestavni del osi Rim – Berlin. Mi smo...

X.Y.(ž.gl.1): ...zdaj bo naslednji...

X.Y.(ž.gl.2): Kako ste doživljali Ljubljano v začetku okupacije, pač glede na to, da so že dvajset let ponemčevali Slovence?

A.G.: Jasno, da to sem vedela, kaj nas čaka. Vedela sem, da je italijanski fašizem tako kot nemški nacizem, da imajo v programu, pravzaprav Nemci likvidirat, Slovence likvidirat. In sicer, Hitler je v Mariboru, ki ga je takoj po okupaciji obiskal, to se pravi severno mesto, na severnem robu Slovenije, je rekel *Machen sie mir das Land wieder deutsch*, to se pravi, *Napravite mi deželo znova nemško*. Oni so takoj začeli izganjati slovenske intelektualce in tudi bolj premožne Slovence, celo duhovščino, v druge kraje, tako da so ostali samo najrevnejši in najskromnejši prebivalci Slovenije, ki so smeli tam obstati nekaj časa, za zdaj. Medtem je v Ljubljani bila taktika drugačna. Mi nismo prav nič pričakovali, da bodo Italijani

kaj drugače ravnali, kajti Italijani so v Italiji že prej, od konca prve svetovne vojne imeli v programu poitalijančiti teritorij, kjer so živeli Slovenci in to je bil pravzaprav ena tretjina Slovenije, ki jo je dobila takrat že fašistična Italija od zaveznikov zato, ker se je udeležila prve svetovne vojne in prešla v prvi svetovni vojni na stran zaveznikov, na stran antante. Tako, da smo mi isto pričakovali. Niso pa Italijani takoj začeli z izganjanjem prebivalstva. Jaz nekaj časa nisem niti vedela, da se je tukaj že organiziral odpor Slovencev proti italijanskemu okupatorju in nemškemu okupatorju. Nisem vedela nekaj časa nič o osvobodilni fronti, ali pa sem samo čutila, slutila, da se nekaj dogaja. Potem pa sem šla... Ja?

X.Y.(m.gl.): No, saj, kar...

A.G.: Potem pa sem šla nekega dne že v začetku jeseni na ljubljanski grad in zagledam proti nemški meji tedanje Ljubljane en velikanski dim, ki se je dvigal nad vasjo Rašica. Ta vas je bila že na nemški strani. In ne vem, kako je prišla ta novica v Ljubljano, ampak vsi ljudje okrog mene, ki so gledali ta prizor, so že vedeli, da Rašica gori, da jo Nemci požigajo in da so pobrali in odpeljali vso moško prebivalstvo. V tistem trenutku sem rekla, da si ne smem dovoliti, da bi ne naredila nič proti temu, čeprav nisem precenjevala svoje moči. Jaz sem bila mlada punca in nisem pričakovala, da bom bogve kaj lahko naredila, ampak glede na to, kar sem brala pri Tolstoju, je pravzaprav vsaka zgodovinska akcija rezultanta dejanj mnogih lahko popolnoma nepomembnih ljudi, ki pa lahko skupno dosežejo nekaj zgodovinsko pomembnega. In tako sem jaz smatrala, da si ne smem dovoliti, da bi stala ob strani, da moram nekaj ukreniti in takoj sem šla na telefon, takrat v Ljubljani ni bilo veliko telefonov, ampak pri nas doma smo ga imeli, klicala moje prijateljice, ki so nekaj šušljale in sem slutila, da je to v zvezi z okupatorjem in sem rekla, jaz bom tudi, jaz hočem tudi tisto delati, kar ve. Takoj naslednji dan so me potem poklicali na prvi sestanek.

3.

A.G.: On je bil pomemben človek in po politični usmerjenosti v stari Jugoslaviji je bil konservativec, to se pravi pripadnik katoliške stranke. Ampak kot se je večina teh konservativcev ali pa dobršen del konservativcev usmerila potem med drugo svetovno vojno, da je začela sodelovati z okupatorjem, tega moj oče ni storil, ker je bil zaveden Slovenec in tudi Maistrov borec v prvi svetovni vojni. Ni pa bil on zato, da se jaz angažiram. K njemu sta v letu 41 (1941) zahajala dva človeka, ki sem jih potem spoznala v partizanih kot važna organizatorja, ampak nisem pa vedela, zakaj zahajata k njemu. Potem pa se je on nekako na videz pacifiziral, pač pa je pomagal vsakemu, ki je bil ogrožen in je opazal marsikaj in marsikaj vedel. Pri tem pa se ni več kot toliko angažiral, da bi lahko rekla, da je bil on član

aktivistov osvobodilne fronte, to pa ne. Meni doma niso dovolili, da delam v osvobodilni fronti, ampak takrat sem smatrala, da jaz pač moram s svojo etično zavestjo samostojno ravnati.

4.

A.G.: Kot rečeno, Ljubljana je bila razdeljena na posamezna področja. Najnižja stopnja je bil terenski odbor osvobodilne fronte. Nekaj časa sem bila član terenskega. Potem je bil rajonski odbor osvobodilne fronte, ki je združeval več terenov – bila sem članica rajonskega odbora. Potem je bil nazadnje okrožni odbor osvobodilne fronte; nazadnje sem bila članica okrožnega odbora osvobodilne fronte. In za menoj je bila, torej takrat, malo preden je bila izdana tiralica za menoj, so odpeljali, aretirali mojega, mojega očeta in sicer domobranska politična policija. Takrat, ko so bili Nemci v Ljubljani, takrat so že prepustili precej kompetenc domobrancem. Domobranska politična policija je bila tudi sestavni del SS, to se pravi nemške policije in so tudi prisegli zvestobo Hitlerju in nemškemu rajhu. Veliko aretacij so proti koncu vojne izvajali ravno oni in tako je prišla domobranska politična policija aretirat mojega očeta in ga je odpeljala. Šele veliko let pozneje smo izvedeli zakaj, ko so našli v arhivih ovadbe, ki so bile naslovljene na šefa domobranske politične policije, to je bil Lovro Hacin. In tudi potem, ko sem izvedela, tudi preko svojih učencev, ki so bili nekateri na nasprotni strani, to se pravi pri domobrancih, recimo en učenec mi je veliko informacij dal ravno zaradi tega, ker so oni in imajo še danes stike s to domobransko imigracijo. Tako sem preko njega izvedela tudi, kje je bil moj oče ubit. Ne samo preko njega, to sem izvedela tudi na samem Hacinovem procesu, ker je bil v Ljubljani velik proces proti Rösenerju, šefu SS v ljubljanski pokrajini, potem Rupniku, ki je bil predsednik te ljubljanske pokrajine in tudi vojaški šef domobrancev, in Hacinu, ki je bil šef domobranske politične policije. Jaz sem bila obveščena že med vojno od obveščevalne službe osvobodilne fronte, da je Hacin očetov sovražnik in da ga naj opozorim, da mu lahko osvobodilna fronta pomaga, da bo prišel na varno. Jaz sem k očetu šla in sem mu to tudi povedala. Oče je pa rekel, jaz nisem nič naredil, jaz ne bom nikamor hodil. Da gre za življenje in da so od zadaj strašne ovadbe, ki so bile lažne in to iz same bolnice, kjer je bil on šef in to s strani nižjih uslužbencev, snažilke in strežniki, to se pravi nekvalificirani delavci. Tega seveda nisva vedela ne on, ne jaz in nisva vedela, da gre za življenje. Njega so aretirali in še tisti večer so ga odpeljali takoj od doma na Rudnik, kjer je bila taka postojanka kot pri Svetem Urhu in na Rudniku so ga potem ubili.

5.

A.G.: Moja vloga v osvobodilni fronti je bila različna. Torej moram reči, da to ni bila samo tajna mreža v sami Ljubljani, ampak pravzaprav po celi Sloveniji. Razvijalo pa se je postopoma. Prej se je razvilo tukaj okrog Ljubljane zaradi tega, ker je bilo tudi vodstvo in ustanovni sestanek tukaj na Večni poti v Ljubljani in od tukaj naprej potem se je razširilo noter do Koroške in do Primorske. Torej Slovenija je bila vsa zajeta, ampak ne vsa naenkrat. Jaz sem pa seveda imela tukaj različne vloge. Najprej sem bila punca vključena v skupino osvobodilne fronte s študentkami, priključila sem se študentkam pravne fakultete in nekaj časa sem bila tam povezana. Potem sem bila povezana na terenu, ker se je osvobodilna fronta potem razvila kot ena mreža, organizacijska mreža, po celem terenu Ljubljane. Treba je vedeti, da je bila Ljubljana takrat obdana z žico. Italijani so obkrožili celo mesto z bodečo žico in pri samo nekaterih izhodih iz mesta, ki so bili seveda strogo čuvani, smo nekaj časa celo lahko šli ven z... Ja, prosim?

X.Y.(ž.gl.): Jaz bi samo vprašala, s čim ste pripadniki OF javno izražali to nestrinjanje z okupatorji, ki so Ljubljano obdali z bodečo žico?

A.G.: Mi smo se pokazali na več načinov. Prvič, samo pomoč. To nismo javno manifestirali. Zbirali smo hrano, obleko, za pakete, za internirance, ker je Italija že takoj začela pošiljati ljudi, ki so se jim zdeli sumljivi, da delajo v osvobodilni fronti, pošiljati v internacijo in ta internacija je bila, je bila zelo huda. Ni bilo tako, kot je zadnjič rekel Berlusconi, da so bile to ene boljše počitnice. Torej v internacijo, potem je bilo treba vzdrževati družine teh internirancev, družine ljudi, ki so šli v partizane, potem pa seveda ilegalce, ki niso dobivali živilskih kart, tako da je bilo treba zbrati, kako bi rekla, potrebščine za vsakdanje življenje. Potem je bilo treba pripraviti prostore, kjer so bili sestanki, v hišah, kjer so bili ljudje pripravljeni tvegati to, da so sprejeli ljudi na sestanke osvobodilne fronte. Mi, udeleženci na sestankih, se med seboj nismo poznali, ampak smo imeli gesla. Z geslom si prišel, si se predstavil lastniku stanovanja in on ti je z geslom odgovoril, tako da smo vedeli, da si lahko zaupamo. Tudi gesla smo imeli med seboj, poznali pa se nismo, vsaj ponavadi ne.

X.Y.(ž.gl.): Kaj pa pač kakšna javna izražanja?

A.G.: Ja, javno pa smo se izražali tudi, da smo dajali pogum prebivalstvu mesta in Slovenije z napisnimi akcijami, to se pravi, pisali smo po zidovih gesla v prid osvobodilne fronte, potem smo potresli mesto, včasih je bilo čisto potreseno z listki z napisi v prid osvobodilne fronte. Celo tako se je zgodilo, da sva dve članici rajonskega odbora osvobodilne fronte v Šiški, Vida Janežič, ki je danes proglašena za narodnega heroja, je bila takrat pač v tem rajonskem odboru, da sva obe zalivali celo Celovško cesto s kolomazom v eni kanglici in z napisi OF. In seveda, ko sva popisali Celovško cesto nasproti te pivovarne Union, je drugo jutro padel sneg

in ni bilo od naše napisane akcije prav nič. Potem pa je bila še ena zelo pomembna zadeva, namreč demonstracije. Ne vem, če je katera dežela, če je kateri narod v okupirani Evropi prirejal demonstracije, ali pa da jih je prirejal toliko kot v Ljubljani. Najprej so bile to demonstracije žensk, ki so zahtevale, da se izpusti moške iz internacije in da se jih pošlje spet nazaj domov. To so bile demonstracije pred železniško postajo, potem pred vojaškim vodstvom in upravnim vodstvom okupatorja, potem pa tudi pred ljubljansko škofijo. Jaz sem v glavnem bila na vseh teh demonstracijah. Ja, še ene so bile tukaj na pokopališču, na grobovih talcev, kajti ravno Italijani, italijanski okupatorji so streljali za vsako akcijo, ki je bila od osvobodilne fronte in so postrelili toliko in toliko nedolžnih talcev in je bilo in še danes je seveda tam eno malo pokopališče samo tistih, ki so padli kot talci pod okupatorjem. To so bile take akcije, največja je bila seveda takrat, ko je že bila kapitulacija, ko je že bil padec fašizma, ne pa še kapitulacija Italije. In sicer, takrat se je pač Italija počutila kot okupator šibkejša in smo si lahko privoščili velike demonstracije na Miklošičevi cesti, kjer so nastopili poleg žensk tudi moški. Tako da je bila cela Miklošičeva cesta polna demonstrantov in opazila sem, po cesti so se gor in dol vozila ta okupatorska vojaška vozila, na njih so sedeli vojaki, ampak tu in tam sem videla, da so nam naklonjeni, da so se nam nekateri nasmehnil ali pa pomahali. Tako da je bila takrat že... takoj nato je prišlo do kapitulacije Italije.

6.

A.G.: To, da je bila Ljubljana obdana z žico, sem jaz posebej težko občutila, to pa zaradi tega, ker sem silno navezana na naravo in zdaj, ko sem pravzaprav spoznala, kdo sem kot slikarka, sem predvsem slikarka krajine, krajinarka, ker je to moj svet, kjer se najboljše počutim. Prej, pred vojno sem hodila risat iz Ljubljane s kolesom in sem zmeraj našla kak motiv za slikanje, zdaj pa nenadoma iz Ljubljane nisi smel. Od začetka smo sicer dobili nekak *lascia passare*, kot so rekli, neko legitimacijo, če nismo že bili slabo zapisani pri okupatorjevi policiji. Pozneje pa so te *lascia passare* ukinili. Torej, dokler sem v začetku *lascia passare* še imela, sem šla včasih s kolesom v okolico Ljubljane. Potem pa so kolesa prepovedali in nenadoma nisem mogla s kolesom nikamor, pač pa sem si izmislila eno pretvezo, da bi vendarle lahko prišla v naravo na ta način, da sem od sestrinega kolesa pridala svojemu kolesu še eno kolo, z enim majhnim zaboječkom, ki mi ga je znanec naredil in tako sem iz 'bicikla' naredila 'trikel' in s tem triciklom sem jaz spet hodila v naravo, sem šla na ljubljansko barje in tako naprej. Ampak, ko sem prišla v mesto, so me na vhodu, kjer so bile tiste straže, so me pregledali in so ugotovili, da nimam v tistem zaboječku ničesar drugega kot rožice in so me spustili naprej. Ko pa sem prišla tukaj na sedanji Prešernovi cesti mimo italijanske policije, to se pravi kvesture,

je začel nekdo strašno kričati, da me naj ustavijo in so pristopili 'kvesturini', ki so me aretirali, mi vzeli tricikel in so me peljali na policijo. Kaj jaz delam s tem? Ja, sem rekla, v naravo sem šla. Potem so me dali v policijski avto, levo in desno po en policaj, mene je bilo strašno sram, da se v taki družbi prevažam po mestu, in so me peljali domov, ker sem povedala, kje stanujem. Odprl je oče in so vprašali, ali sem jaz res njegova hči in je rekel, seveda. Ali tukaj stanuje? Tukaj stanuje. Potem so me, potem so odšli in naslednji dan ali čez dva dni sem lahko dobila tricikel nazaj, ampak nisem se več smela voziti, ker so bili tricikli po tej moji avanturi tudi prepovedani.

7.

A.G.: Torej takoj, ko so očeta odpeljali, sem jaz začela hoditi drugam spat. Dokler so bili še domači, mi niso dovolili, da bi šla v ilegalo, češ da bo potem vsa družina pač to morala plačati, da bodo njih odpeljali v internacijo in tako dalje in tako dalje. Ko pa so očeta odpeljali in ko so mater štirinajst dni po tem vrgli iz stanovanja, sem jaz potem vedela, da ne smem več biti na legalnem stanovanju in sem takoj šla k eni znanki, ki je bila članica osvobodilne fronte, Erni Korijari, rekviziterki ljubljanske Drame, ki me je skrila in sem pri njej stanovala. Čez par dni, ko sem se k njej preselila, je prišel gestapo k moji mami, ki tudi ni več imela svojega stanovanja, ampak je bila pri svoji sestri in je spraševal, kje sem jaz. Mama seveda ni vedela, kje sem. Jaz sem bila pri Erni. Pač pa je mama sporočila, da me išče gestapo in tako sem jaz sporočila spet naprej svojim nadrejenim v tej mreži osvobodilne fronte, da me išče gestapo in potem so od takrat naprej skrbeli za mene. V Ljubljani je bil tak red, da je morala vsaka hiša imeti v veži spisek vseh ljudi, ki se nahajajo tam in od časa do časa so bile racije in v teh racijah, če so našli koga, ki ni na tem spisku, so pobrali, ne samo njega, ampak tudi vse tiste, ki so mu dajali zavetje. Ti ljudje so to zavestno tvegali, zavestno so povedali, zavestno so sprejeli tega človeka na stanovanje in deloma na hrano, kajti ponarejene živilske karte, ker vsi so imeli živilske karte, za ilegalce pa so bile ponarejene in te so prišle z veliko zamudo, ko že več nisi smel biti tam. Ilegalci smo se potem zatekli k ljudem, ki niti niso vedeli, kdo smo. Zaupali so, da smo potrebni pomoči, samo s tem, da smo poznali geslo. In jaz sem prišla kamorkoli z geslom in tisti lastnik stanovanja mi je z geslom odgovoril in potem sem jaz tam lahko prebivala. Tako sem morala večkrat zamenjati stanovanje, ker se je zgodilo, da sem recimo kihnila v sobi, kjer sem se skrivala in je to od zunaj nekdo slišal in je rekel, pri vas pa je nekdo doma in sem morala takoj naslednji dan oziroma še naslednji večer oditi od tam. Večinoma so bili to ljudje, ki kot rečeno niso vedeli, kdo sem. In pri takih ljudeh sem bila tudi takrat, ko je končno po štirih mesecih skrivanja od hiše do hiše, od neznane družine, do

neznane družine, nekega popoldneva prišla k meni moja prijateljica Neda Gržinič in je rekla, danes zvečer ti bo prinesla kurirka osvobodilne fronte ponarejen potni list in jutri zjutraj boš šla v partizane.

8.

A.G.: Imela sem to srečo, da sem jaz našla pot v partizane, to se pravi, zvečer je res prišla kurirka. Prinesla mi je potni list, ponarejen potni list na nepravo ime in tako sem jaz odšla na železniško postajo in se odpeljala z vlakom na Primorsko, kjer je bila v kraju Košana zadnja javka, na katero smo odhajali ilegalci iz Ljubljane. Spet smo morali poznati geslo in gospodar, to je bila javka v kraju Košana, je bil gostilničar v gostilni Dolgan, gospodar Dolgan, na katerega sem se obrnila in sem rekla geslo *Pošilja me Matija iz Ljubljane* in njegov odgovor je bil *Vremščica*. Kaj je Vremščica, takrat nisem vedela. Pozneje, ko sem bila planinka, po drugi svetovni vojni, pa sem bila večkrat na Vremščici, ker je to ena zelo lepa razgledna gora, od koder si potem lahko videl celo morje.

V partizane sem šla razmeroma pozno. Štiri mesece sem bila v Ljubljani v ilegali. Šla sem v juliju, juliju leta 44 (1944). In potem, seveda je bila to ena zelo dolga pot, o kateri bi lahko obširno pripovedovala. Mi smo potem nazadnje, naš cilj je bila vas Občice pod Kočevskim Rogom.

...to je sestra mojega očeta.

X.Y.(ž.gl.): V teh turobnih in tragičnih trenutkih, ki jih je prinesla vojna, pa imate prav gotovo kakšen neizbrisno lep spomin. A nam ga lahko mogoče zaupate?

A.G.: Veste, kako? Vse za mene je bilo neizbrisno lepo, že ko sem prišla iz Ljubljane na osvobojeno ozemlje. To je bilo zame nekaj neverjetnega, da sem po štirih mesecih skrivanja v kletnih stanovanjih nenadoma bila spet v moji naravi. Neizbrisno lepa pa je bila pot po dolini Kolpe, najprej Čebranke in potem Kolpe, v mesečini, ko smo šli iz tega osvobojenega ozemlja v Loški dolini proti Beli krajini. To je bilo nekaj neizbrisno lepega. Potem je bilo seveda zelo lepo tudi to, da sem prišla na delo, nenadoma na umetniško delo. Jaz sem bila sicer pripravljena iti tudi v brigado, čeprav ne vem, kako bi se obnesla, najbrž ne posebno dobro, ker sem bila občutljiva na pokanje in na grmenje že od otroških let, ampak takrat deklet niso več jemali v brigado in tako sem jaz prišla... Najprej so me določili, da bi postala scenograf v gledališču, ker pa je bilo za scenografa premalo dela, ker ni bilo toliko premier, da bi jaz bila polno zaposlena, sem predlagala, da me pokličejo, kadar bo kakšna premiera in so me res poklicali, ko so pripravljali krstno predstavo *Raztrganci* Mateja Bora in takrat sem jaz šla za kakih štirinajst dni v Belo krajino in sem pripravila inscenacijo za to krstno predstavo iz enih

starih kulis nekdanjega Sokolskega doma v Črnomlju. Pomagal pa mi je soboslikar, nek soboslikar iz Črnomlja, tako da sva z združenimi močmi to prepleskala in pač pripravila kulise.

9.

A.G.: Je pa bilo zelo veliko kulturnih delavcev v partizanih. Med njimi je bila potem na koncu tudi moja malenkost. Drugače pa je bilo gledališče precej močno zastopano in so imeli več premier. Za eno premiero, za krstno predstavo Borovih Raztrgancev sem prispevala tudi jaz sceno, inscenacijo.

En najpomembnejših sestavnih delov centralne tehnike pa je bil tisk, partizanski tisk. Po Kočevskem Rogu in tudi Goteniškem Snežniku so bile skrite v gorah na skitem mestu tiskarne in v teh tiskarnah so na zelo preprost način tiskali partizanske časopise, brošure in celo pesniške zbirke ter pesmarice.

10.

A.G.: K nam na centralno tehniko je pozneje prišel Vito, en partizan, še ne 26 let, takrat je bil star 25. Vito je bil silno nadarjen slikar, čeprav še ne šolan. Silno nadarjen. Njegova želja je bila, da bi postal potem po vojni poklicni slikar in to je bilo seveda takrat dosegljivo. Vito je prišel pozneje kot jaz v centralno tehniko. Pred tem je bil, še pod Italijo, dolgo časa v italijanski internaciji, kjer je preživel zelo hude čase in posledica tega je bil zelo močan sklepni revmatizem. Ko je Italija kapitulirala, se on ni zatekel domov, bilo bi tudi prenevarno, ampak je takoj odšel v partizane in tak, s sklepnim revmatizmom, na zimo in se je udeležil pohoda Ljubljanske brigade in 18. divizije na Gorski Kotar, kjer je padel v eno hudo zimo in sklepni revmatizem se mu je strašno poslabšal. Takrat ni bilo nobenih antibiotikov in nobenih takih stvari, niti v sanjah ne, ampak je z visoko temperaturo spal na na snegu naloženih vejah. In seveda ta visoka temperatura, ta infekcija se mu je potem prenesla na srčne zaklopke. Ko je prišel k nam v centralno tehniko, je bil pravzaprav že na smrt bolan, ne da bi on vedel, ne da bi kdorkoli vedel. Ko smo se mi že umikali iz Bele krajine, je imel že napade angine in tako naprej. Potem, ko smo se že umaknili iz Bele krajine v Gorski Kotar, takrat ko je šla vsa aktivna vojska proti Trstu, smo jo zaledne enote spremljale od zadaj. V Gorskem Kotarju je imel prve napade na srce, srčne napade, ki so se potem izboljšali. Potem smo prišli v Ljubljano v veri, da je zdaj konec vojne in konec bolezni, konec hudega, ampak čez eno leto in tri mesece je umrl zaradi vnetja srčnih zaklopk, kar je bilo v tistem času smrtna diagnoza.

11.

A.G.: Torej na dan osvoboditve Ljubljane, ki je bil hkrati dan konca druge svetovne vojne, to se pravi 9. maja 45 (1945), smo se vračali v Ljubljano. To je bil najlepši in je še danes najlepši dan v mojem življenju. Vedela nisem marsičesa. Vozili smo se na enem kamionu, majhnem kamionu in nisem vedela, da se peljemo mimo morišča, kjer leži zakopana moja prijateljica Neda Gržinič. Nisem vedela, da se peljemo mimo gasilskega doma v Lavrici, kjer so zakopali v februarju 44. leta (1944) mojega očeta. Nisem vedela ničesar tega strašnega in nisem vedela, da je moj mož bolan na smrt. Tako, da sem bila takrat tam neizmerno srečna. Seveda, pozneje so informacije o tem, kaj vse se je zgodilo, počasi prihajale in jaz sem morala preživeti. Bila sem silno revna, moji mami je vse zgorelo, celo stanovanje, samo golo življenje je rešila iz goreče hiše, ko je prvič, prvo noč prenočila v stanovanju, ki ga je dobila od Stanovanjskega urada, zato, ker je bilo to stanovanje, ta hiša v bližini železniške postaje, kjer je tisto noč oziroma tisto jutro zletel v zrak, eksplodiral en vlak s strelivom. Mami ni ostalo nič od razmeroma, kako bi rekla, ugodnega imetja ene take intelektualne ljubljanske družine. Nič. Ravno tako ni ostalo meni nič. Ko sva bila z možem demobilizirana, ni bilo ničesar, vendar smo bili navajeni živeti skromno že med vojno in to ni bil glavni problem. Glavni problem je bil, da ni očeta, ni moža, da cele vrste mojih prijateljev ni več. Treba pa je bilo živeti in tako sem jaz večino življenja preživela, se vzdrževala kot profesorica likovnega pouka, najprej na gimnazijah, potem po reorganizaciji šolstva v osemletkah, do upokojitve leta 69 (1969), ko sem šele prišla do svojega poklica.